

УДК 338.24.021.8

В.М. Гурмак, аспірант
кафедри міжнародного менеджменту КНЕУ

ДЕРЖАВНА ІННОВАЦІЙНА ПОЛІТИКА В СТРАТЕГІЯХ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК КРАЇН СВІТУ

АНОТАЦІЯ. Проаналізовано особливості державних стратегій інноваційного розвитку в різних країнах, узагальнено ключові фактори формування ефективної інноваційної політики.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: інновації, державна інноваційна політика.

ANNOTATION. In this article the features of the government strategies in the innovation development of the different countries are analyzed. The key factors of the forming of the effective innovation policy are generalized.

KEYWORDS: innovation, state innovation policy.

АННОТАЦИЯ. Проанализированы особенности государственных стратегий инновационного развития в разных странах, обобщены ключевые факторы формирования эффективной инновационной политики.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: инновации, государственная инновационная политика.

Постановка проблеми. Для всіх моделей економічного розвитку, які показали свою ефективність у другій половині двадцятого століття, характерний тісний взаємозв'язок промислової, соціальної та інноваційної (науково-технічної) політики держави. В даний час економічне зростання характеризується провідним значенням науково-технічного прогресу та інтелектуалізацією основних факторів виробництва. Господарські системи найбільш розвинутих країн все більше трансформуються в економіку знань, використання яких примножує результати господарської діяльності набагато ефективніше, ніж застосування будь-якого іншого виробничого фактора. У таких умовах необхідна цілеспрямована державна політика та концентрація національних зусиль на найперспективніших напрямках науково-технологічного та соціально-економічного розвитку.

Актуальність дослідження. Аналіз особливостей державної інноваційної політики країн є важливим для виявлення закономірностей у застосуванні заходів стимулювання інноваційної активності. В основному, особливості пов'язані з використанням конкретних заходів, спрямованих на прискорення інноваційного розвитку (різного роду пільг, фінансової підтримки, заходів щодо поліпшення взаємодії науки і бізнесу), а також з розподілом ролі держави і приватного сектора в даних процесах. Також порівняння досвіду стимулювання інновацій у розвинених країнах Європи та Америки і азійських країн, зокрема Південної Кореї, дає змогу виявити найефективніші інноваційні стратегії. Тому тема є актуальною для вивчення і має значення в сучасних умовах в контексті формування інноваційної економіки в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання ефективності державної інноваційної політики та засобів її підвищення досліджують вчені О. Лапко, Л. Федулова. Проблеми фінансового забезпечення і стимулювання інноваційної

діяльності досліджували Д. Гуменюк, М. Крупка, С. Онишко. Різноманітні аспекти розвитку інноваційної діяльності розглянуто в працях В. Александрової, Л. Антонюк, Ю. Бажала, В. Гейця, В. Соловйова.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Стан інноваційної діяльності в Україні більшість експертів-науковців визначають як кризовий і такий, що не відповідає сучасному рівню інноваційних процесів у країнах, для яких інноваційний розвиток є пріоритетним завданням економічної стратегії. Як показує аналіз досліджень вітчизняних і зарубіжних авторів, Україна має значний потенціал для розвитку інноваційної діяльності за умов проведення ефективної державної політики, проте маловивченим аспектом цієї проблеми є визначення можливостей використання зарубіжного досвіду формування та реалізації інноваційних стратегій розвитку національних економік.

Новизна дослідження полягає в тому, що в роботі узагальнюється досвід успішних у сфері інноваційної політики країн та визначаються шляхи імплементації зарубіжного досвіду в практику управління інноваційною діяльністю в Україні.

Викладення основного матеріалу. Історія становлення інноваційних економік показує різні приклади тимчасових рамок, необхідних для запуску, прискорення і підтримки інноваційного розвитку. При цьому зустрічаються приклади як країн, які планомірно рухалися до інноваційного розвитку, так і приклади країн, які вчинили або почали інноваційний ривок під впливом державної політики (датою відліку при цьому, як правило, є прийняття ключового нормативно-правового акта).

У Великобританії до початку 2000-х років не проводилося цілеспрямованої централізованої політики щодо стимулювання та розвитку інновацій. У 2003 році Міністерство торгівлі та промисловості Великобританії опублікувало стратегію уряду в сфері технологічного розвитку, у 2004 році була створена Рада з технологічними стратегіями, що здійснює інвестиції в створення нових технологій, підтримує їх розвиток і комерціалізацію. Відносно цілісна інноваційна стратегія довгострокового розвитку Великобританії була сформульована лише в 2008 році [2].

Інноваційний розвиток Японії та Швеції здійснювався послідовно і має довгу історію. Тим не менше, у Швеції тільки в 2005—2008 рр. були визначені 4 пріоритетні сфери для фінансування НДДКР: медицина, біотехнології, навколишнє середовище і сталий розвиток, а також розвиток у Швеції «центрів високих технологій» (centers of excellence), які представляють собою з'єднання науково-дослідних і комерційних сил в інтересах швидкої та ефективної комерціалізації інновацій [3, 4].

В Ірландії також перехід на інноваційний шлях розвитку був здійснений порівняно недавно. Уряд Ірландії в 2007 році виділило 8,2 млрд євро на здійснення Стратегії науки, технології та інновацій (Strategy for Science, Technology and Innovation), яка передбачає поліпшення людського капіталу, фізичної інфраструктури, розвиток науки, технології та інновацій за допомогою різних проектів [5].

У Південній Кореї перші програми інноваційного розвитку були запуснені з 1999 року, в результаті розвиток інноваційного сектору дуже швидко прогресував [6].

Державна стратегія інновацій Іспанії була схвалена в 2010 році. Керівництво по реалізації ГСІ здійснює Міністерство науки та інновацій Іспанії (МНІ). На реалізацію ГСІ з державного бюджету країни в 2010 році було виділено 6720 млн євро [7].

Основні напрямки проведеної в цей час регіональної інноваційної політики Нідерландів були задані в 2003 році. Міністерство економічних відносин реалізувало програму «Шлях до інновацій: боротьба з Лісабонськими амбіціями», покликану поліпшити інноваційний клімат, що стимулюватиме компанії до ведення інноваційної діяльності та зосередженню більшої кількості ресурсів у стратегічно важливих сферах [8].

З 1998 р. у Франції діє державний план стимулювання патентування винаходів вітчизняними фірмами. У 1999 році був прийнятий Закон про інновації в наукових дослідженнях, покликаний реорганізувати та модернізувати національну інноваційну систему в напрямку ефективнішої комерціалізації науково-дослідницького потенціалу. Реалізація закону призвела до прийняття цілої низки рішень уряду і спеціального «інноваційного плану» (2002 рік), мета яких полягає у створенні загальної правової бази, що стимулює розвиток партнерства між державним науковим сектором та недержавними учасниками інноваційного процесу. З 2007—2008 рр. робилися точкові податкові заходи з підтримки інвестицій в інновації [9].

Перші спроби реалізації інноваційної політики в Данії робилися на початку 1980-х років, коли уряд впровадив програму технологічного розвитку, спрямовану на розвиток інформаційних технологій, які вважалися однією з пріоритетних галузей. За 20 років Данія пережила повномасштабне перетворення застосовуваної економічної політики, — традиційна короткострокова стабілізаційна політика була замінена довгостроковою структурною політикою [10].

Швейцарський уряд реалізує програми, спрямовані на перехід держави від індустріальної економіки до економіки, заснованої на знаннях, починаючи з 1950-х років. У 90-х роках була створена структура державних відомств, що курують становлення економіки, заснованої на знаннях, інноваційної економіки, яка існує і в даний час. З 2007 року урядом визначено пріоритети розвитку країни та намічені основні інноваційні галузі з перспективою промислового впровадження, на які виділяються основні державні ресурси [11].

Початок цілеспрямованого інноваційного розвитку Німеччини починається ще з періоду після Другої світової війни, коли основну роль у формуванні національної інноваційної системи відігравали державні органи, що визначали напрямки ведення науково-дослідної діяльності. Спочатку в період післявоєнної відбудови Німеччини особливу роль відіграла допомога США за планом Маршалла, в рамках якої надавалося фінансування підприємствам у найрозвиненіших галузях економіки: машинобудування, автомобільна промисловість, хімічна промисловість тощо. Починаючи з 1950-х рр. спільно з американськими дослідниками велися роботи в сферах космосу, авіації та атомної енергетики, в ході яких країна отримала доступ до американських розробок. Фінансування суб'єктів інноваційної діяльності в Німеччині почалося в 1950-х рр. з програм індивідуальної цільової підтримки певних напрямів. У період 1970-х рр. почали виникати перші венчурні фонди, спрямовані на розвиток інноваційних компаній у сфері малого бізнесу.

У 1970-х рр. почали реалізовуватися програми приватно-державного партнерства у науково-дослідній сфері, завдяки чому частка бюджетної системи в витратах на НДДКР скоротилася з 70 % в 1970-х рр. до 30 % у даний час [12].

Промисловість Фінляндії змогла перейти на виробництво товарів з великим обсягом доданої вартості в період з середини 60-х по 80-і рр. завдяки інтенсивному партнерству держави і приватного сектора. Роль піонера венчурного фінансування зіграв державний фонд Sitra, який був створений в 1980-х рр., з початку 2000-х він став головним інвестором в біотехнологіях [13].

Розвиток інноваційної системи Канади почався в середині 1940-х рр., що був багатоманітним пов'язано з успіхами США в тій же сфері. До цього часу були створені певні передумови для розвитку науки і технологій — сформована система університетської освіти, де паралельно проводилися наукові дослідження, в тому числі спільно з британськими та американськими вченими і засновані державні органи, цілеспрямовано займалися розвитком науки. В даний час основним документом, який регулює розвиток інноваційної системи в Канаді, є прийнята в 2007 р. стратегія «Мобілізація науки і технологій для досягнення ринкових переваг Канади», яка передбачає розвиток наступних напрямків — захист довкілля, енергетика і природні ресурси, медицина та інформаційні технології [14].

Сучасна американська державна інноваційна політика була сформована у другій половині 1990-х років: пріоритет був визначений у 1997 році, коли президент Б. Клінтон прочитав Конгресу доповідь «Наука і технологія: формулюючи XXI сторіччя». Крім того, перед цим держава провела демонополізацію різних галузей економіки — енергетики, транспорту, зв'язку. Завдяки такому зниженню впливу великих гравців в економіці, можливість виходу на ринок отримали малі інноваційні компанії.

Економіка Ізраїлю аж до 80-х рр. розвивалася переважно екстенсивним шляхом. Основою високих темпів зростання було використання прибулого в країну значного числа іммігрантів, іноземної допомоги, людських ресурсів з контрольованих арабських територій. У середині 80-х років починається плавний перехід на шлях інноваційного розвитку: була проведена конверсія сфери НДДКР, яка полягала в переорієнтації розробок подвійного призначення на забезпечення потреб цивільної промисловості, відносному скороченні чисто військових досліджень і заохоченні притоку приватних капіталів у створення і комерційне використання невійськових технологій. У 2005 році був прийнятий закон про НДДКР, згідно з яким дозволяється передача за кордон ноу-хау, отриманих у результаті досліджень, фінансованих державою [15].

У рамках курсу на модернізацію національної промисловості з середини 1980-х років інноваційна політика в Китаї в умовах відсутності законодавчої бази реалізовувалася шляхом виконання цільових програм, спрямованих на освоєння іноземних та розробку власних високих технологій. У 2002 р. було затверджено два основоположних закони, що заклали правову базу регулювання інноваційної діяльності: закон КНР «Про стимулювання середніх і малих підприємств» і Закон КНР «Про популяризації науки і техніки». У жовтні 2010 р. Держрадою КНР опубліковано «Рішення про прискорення розвитку нових стратегічних галузей» [16].

Бразилія з кінця 90-х рр. прийняла низку законів для збільшення кількості наукових досліджень, стимулювання інновацій у приватному секторі та встановлення більш продуктивних партнерських відносин між науковими інститутами та бізнесом. У 2006 р. був прийнятий Інноваційний закон, у 2005 — «Хороший» закон (Good Law), який надає податкові стимули для здійснення приватних інвестицій у НДДКР. Узгоджена державна підтримка розвитку нанотехнологій в Бразилії почалася з 2001 р. із створенням 4 національних мереж із нанотехнологій і нанонауки, які щороку об'єднують близько 40 наукових інститутів по всій Бразилії [17].

Перші заходи з підтримки інноваційного розвитку в Таїланді були прийняті в 2007—2009 роках, коли Національне агентство з розвитку науки і технологій Таїланду (NSTDA), спільно з Федерацією промисловців реалізувало проект «Промислово-технологічна клініка», в рамках якого була надана підтримка 2500 підприємствам малого та середнього бізнесу в проведенні наукових досліджень [18].

В Індонезії системна державна науково-технічна, інноваційна політика знаходиться в процесі формування, значні кошти виділяються на дослідження нанотехнологій (у 2010 році — понад 27 млн дол США) [19].

Початок розвитку власної інноваційної системи в Індії було покладено незабаром після отримання незалежності від Великобританії на початку 1950-х рр., причому основним сектором економіки, де повинні були використовуватися наукові розробки, повинна була стати важка промисловість при одночасному імпорті технологій і капіталу на початковому етапі. З 1974 р. державні органи почали проводити політику підтримки приватних наукових досліджень і розробок. Індійські компанії, що займалися провідними науковими дослідженнями, отримували підтримку з доступу до іноземного устаткування і сировини, а також окремі податкові пільги. Велика увага з 1947 по 1990 рр. приділялася і розвитку власної системи освіти.

У 1991 р. індійський уряд проголосив нову економічну політику, в рамках якої планувалося здійснити перехід до ринкового фінансування науки, що проявилось в скороченні відповідних державних витрат і одночасне зниження темпів розвитку науки і нових технологій. Така практика була визнана невдалою, в результаті чого бюджетне фінансування було збільшене.

Цілеспрямована політика щодо розвитку найбільш великого сектора інноваційної системи Індії — інформаційних технологій — почала проводитися на початку 1970-х рр. Її метою було створення нових робочих місць для кваліфікованих фахівців з метою запобігання «витоку мізків» у розвинені країни. З цією метою при великих університетах почали створюватися комп'ютерні центри; новий виток розвитку сектора інформаційних технологій припав на 1980-і рр., коли була скасована процедура ліцензування, сформовані спеціалізовані дослідницькі центри, і урядом прийнято закони про розвиток ІТ-сфери. У 1991 р. в Індії почали створюватися спеціалізовані технопарки з виробництва програмного забезпечення на експорт [20].

Також аналіз ретроспективи інноваційного розвитку дозволяє виділити порівняльні позиції вихідного положення країн, які можна розглядати як загальні для них фактори інноваційного розвитку:

- наявність значущих корисних копалин (Німеччина, Норвегія),
- географічне положення (Сінгапур, Нідерланди, Великобританія),

- англійська мова (Індія, Сінгапур, Нідерланди, Великобританія).

До факторів, що перешкоджає розвитку інноваційних систем, зокрема, можна віднести такі:

- низька частка бізнесу у фінансуванні НДДКР (Франція, Швеція, Нідерланди, Індія);
- слабке залучення малого бізнесу в інноваційну діяльність (Франція, Швеція, Нідерланди, Японія);
- «відплив мізків» (Франція, Німеччина);
- територіальні диспропорції у розвитку (Німеччина, Індія, Китай, Франція, Норвегія);
- швидке старіння населення (країни Європейського союзу);
- високі витрати на військово-промисловий комплекс (Швеція, Ізраїль);
- нерозвинені ринки венчурного капіталу (Данія, Німеччина);
- проблеми комерціалізації інновацій (Індія, Німеччина, Бразилія);
- бюрократія (Індія, Бразилія, країни Азії).

Дослідження країн і регіонів дозволяють стверджувати, що не існує одного головного чинника конкурентоспроможності інноваційних систем. Кожна історія успіху: США, Японія, Швейцарія, Фінляндія, Ізраїль — виникла завдяки впливу дії унікального набору факторів. Не тільки талановиті винахідники і великі наукові відкриття визначають інноваційні результати: інженерна освіта і фінансові ресурси, взаємодія в рамках кластерів і технологічних платформ, привабливість країни для зарубіжних учених і інженерів і ефективно державне управління, розвиток сфери комерціалізації та попит на новинки — буквально все, з чого складається інноваційна система країни, має значення для її конкурентоспроможності.

Головні висновки. За результатами аналізу досвіду країн можна виявити ряд факторів успіху та визначити провідну роль державної політики, завдяки якій стало можливим інноваційний розвиток.

Успішному розвитку національної інноваційної системи сприяють чинники:

- послідовна і довгострокова інноваційна політика держави з чітко сформульованими цілями і завданнями;
- раціональне використання наявного інноваційного потенціалу в якості фундаменту для будівництва інноваційної економіки та реалізації інноваційної політики;
- систематичні зусилля по налагодженню і зміцненню співпраці між приватним, дослідницьким і освітнім секторами;
- виявлення та цільова підтримка важливих для інноваційно-технологічного потенціалу напрямків, недостатньо швидко розвиваються або не розвиваються самостійно;
- охоплення якомога більшого обсягу потенційно інноваційних фірм допомогою надання їм державної підтримки;
- розвинені програми комерціалізації інновацій, створюваних та запозичених технологій;
- розумне залучення іноземних інвестицій транснаціональних корпорацій;
- наявність розвинутого законодавства в області інтелектуальної власності;
- систематичне вивчення та впровадження кращого міжнародного досвіду.

Отже, на підставі аналізу передумов створення та розвитку інноваційних систем ряду країн можна зробити висновок, що в сучасних умовах успішна конкуренція з провідними гравцями світового ринку без створення та постійного вдосконалення національної інноваційної системи неможлива. У більшості моделей національних інноваційних систем або основним, або одним з ключових гравців є держава, а прорив в інноваційній сфері починався після формування та прийняття державних програм стимулювання інновацій.

Перспективи використання результатів дослідження. Розвиток інноваційної діяльності повинен стати невід'ємною складовою частиною реформування економіки країни, адже недостатня увага до розвитку науково-технічної сфери обумовлює структурну деформованість економіки та домінування низькотехнологічних виробництв, які малосприйнятливі до наукових досягнень і не можуть забезпечити підвищення конкурентоспроможності економіки. Таким чином, виникає потреба у подальшому детальному розгляді та аналізі чинників, які впливають на ефективність інноваційної стратегії саме в Україні.

Література

1. Державна інноваційна політика: методологія формування та впровадження: Монографія. / В.О. Гусев. — Донецьк: Юго-Восток, 2011. — 624 с.
2. Доповідь про формування інноваційної системи в Великобританії [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.education.gov.uk/publications>
3. Инновации: Изобретая завтрашний мир. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.sweden.se/ru/Start/Education/Facts/Innovation/>
4. Інновації по-японськи. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://innovations.com.ua/ua/articles/13401/temp>
5. Інноваційна інфраструктура Республіки Ірландія: Інноваційне підприємництво. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.researchclub.com.ua/jornal/151>, <http://innovations.com.ua/ua/articles/13396/temp>
6. Фінансова криза дала Південній Кореї поштовх для нового економічного стрибка. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ukurier.gov.ua/uk/articles/posol-respubliki-koreya-v-ukrayini-kim-czhun/p/>
7. Центри по розвитку технологій в Іспанії. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.spainbusiness.com/icex/cma/contentTypes/common/records/mostrarDocumento/?doc=4112484>
8. Аналіз основних складових стратегії високотехнологічного розвитку Нідерландів. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=43406>
9. INNO-Policy TrendChart — Policy Trends and Appraisal Report. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.proinno-europe.eu/page/innovation-and-innovation-policy-france>
10. Міністерство науки, технологій та інновацій Данії. Innovation Strategy [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://en.fivu.dk/press/focus/2012/innovation-strategy>
11. Инновации в Швейцарии. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.swissworld.org/ru/know/innovacii_v_shveicarii/mezhdunarodnyi_kontekst/
12. Програма інноваційного розвитку економіки Німеччини: стратегія високих технологій. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://tuii.org/content/programa-innovatsiinogo-rozvitku-ekonomiki-nimechhini-strategiya-visokikh-tekhnologii-go-an>
13. Финское агенство по развитию технологий и инноваций ТЕКЕС. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.info-finlandia.ru/public/default.aspx?contentid=137860>

14. Канада: на путях построения инновационного общества. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://www.studyCanada.ru/cgi-bin/issue.cgi?action=article&ar_id=255
15. Інноваційна політика США як приклад ефективного партнерства державного та корпоративного секторів економіки. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/znpn/2010_6/34_InP.pdf
16. Китайские инновации. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://expert.ru/2011/05/6/kitajskie-innovatsii/>
17. Национальная инновационная система Бразилии. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.gmu-countries.ru/america/brazilia/brazil-nis.html>
18. Таиланд's задача: переход к инновационному росту [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://thai4ever.com/3600/tailand-zadacha-perehod-k-innovacionnomu-rostu.html>
19. Обзор инновационной деятельности в странах Юго-Восточной Азии. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://www.economy.gov.ru/wps/wcm/connect/408cb600475514cf89f9cfb4415291f1/obzor_innov_deyateln_2.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=408cb600475514cf89f9cfb4415291f1
20. India's Next Global Export: Innovation [Электронный ресурс]. — Режим доступа: businessweek.com

Статтю подано до редакції 20.10.2012 р.

УДК 658.152(045)

Л.І. Данілова, канд. екон. наук, доцент,
КНЕУ імені Вадима Гетьмана

ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ КОРПОРАЦІЙ ТА ЇЇ ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Однією із основних задач керівництва корпорації є оцінка стратегії розвитку і її модернізація. З наукової і практичної точки зору найважливішою проблемою для підприємств стає інвестиційна діяльність з метою виявлення перспективних можливостей фірми, компанії. Тільки «лінивий» керівник вітчизняного підприємства не висловлює тези про гостру потребу в необхідності впровадження інвестицій, здійснення ефективної інвестиційної стратегії. Отже, пошук шляхів інвестиційного розвитку підприємства, виявлення можливостей залучення інвестиційних ресурсів з різних джерел з урахуванням специфіки і особливостей фінансово-господарської діяльності комерційних підприємств є вкрай необхідним для забезпечення його конкурентоздатності. В фінансовій літературі використовується безліч економічних термінів різних за змістом і тлумаченням стосовно інвестиційної діяльності: інвестиційна стратегія, інвестиційна привабливість, інвестиційний потенціал. З нашої точки зору, інвестиційну стратегію доцільно розглядати в плані: а) створення і аналізу інвестиційних альтернатив, б) визначення виду інвестиційного портфеля, г) формування об'єму інвестиційних ресурсів, д) покращення інвестиційної привабливості, ж) виявлення фінансових джерел, з) підвищення ефективності інвестиційної діяльності. Зовнішні інвестори найперше приділяють увагу інвестиційній привабливості суб'єкта господарювання. Зрозуміло, що будь-яке підприємство впродовж життєвого циклу свого розвитку